

Ministerie van Landbouw,
Natuur en Voedselkwaliteit

Plan van aanpak voor hittestress bij bedrijfsmatig gehouden landbouwhuisdieren

Inhoud

Inleiding	3
Terugblik plan van aanpak 2022 - 2023	4
Primair bedrijf	5
Buiten de stal	5
Actie 1. Afstemming met gemeenten, provincies en dierhouders over vergunningverlening voor beschutting in de weide	5
Actie 2. Reguliere afstemming over beschutting	6
In de stal	6
Actie 3. Oproep aan veehouders om melding te maken bij sterfte door verstikking of uitval van systemen	6
Actie 4. Ophaalcijfers voor toezicht	6
Doorlopende sectorinitiatieven	7
Actie 5. Hittestress Check & Advies Tool	7
Actie 6. Bedrijfsspecifiek hitteprotocol voor varkens	7
Transport en slachterijen	8
Actie 1. Evaluatie en doorontwikkeling Nationaal Plan	8
Actie 2. Protocol pluimveetransport bij hoge / lage omgevingstemperaturen	8
Actie 3. Verlagen van de maximale temperatuur voor diertransporten	9
Actie 4. Beladingsgraad	9
Actie 5. Afstemming binnen de keten bij hitteperiodes	10
Actie 6. Onderzoek naar de relatie tussen buitentemperatuur en binnentemperatuur	10
Actie 7. Onderzoeksproject Toekomstbestendig Diertransport	10
Overkoepelende onderwerpen	12
Dierindicatoren voor het beoordelen van hittestress	12
Actie 1. Onderzoek naar de aanpassing van de varkens- en pluimveehouderij aan hittestress	12
Actie 2. Ontwikkeling stalkaart voor hittestress bij melkvee	12
Herziening van Europese dierenwelzijnswetgeving	13
3.1. Duidelijke temperatuurgrenzen voor vervoer	13
3.2. Ventilatiesystemen en actieve koeling transportmiddelen	13
3.3. Stahoogte	13
3.4. Bezettingsgraad	13
3.5. Transporttijd	13
3.6. Extra aandacht voor pluimvee	13
Actie 3. Inbreng herziening EU dierenwelzijnswetgeving	14
Terugblik plan van aanpak 2022 — 2023	15
Bijlage 1. Afgeronde actie	15

Inleiding

De KNMI¹ klimaatscenario's¹ voorspellen dat de temperatuur verder stijgt en dat Nederland steeds meer te maken krijgt met hete zomers. Het voorkomen van hittestress bij dieren is daarom een toenemend aandachtspunt. Hittestress ontstaat als een dier door hoge temperaturen en luchtvochtigheid niet meer in staat is zijn lichaamstemperatuur adequaat te regelen. Dit heeft negatieve gevolgen voor de gezondheid en het welzijn van het dier.

De overheid, houders van dieren, transporteurs en slachterijen werken al jaren aan verschillende initiatieven om hittestress te voorkomen of te beperken. Voorbeelden hiervan zijn het laten uitvoeren van wetenschappelijk onderzoek, het aanscherpen van regelgeving, het nationaal plan voor veetransport bij extreme temperaturen met de bijbehorende sectorprotocollen en het ontwikkelen van tools om hittestress bij gehouden dieren te voorkomen. Om de samenhang van deze initiatieven te borgen en om richting te geven, is in 2022 het plan van aanpak voor hittestress bij landbouwhuisdieren gestart. Via dit plan werkt het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) met betrokken partijen gestructureerd samen aan het voorkomen van hittestress bij landbouwhuisdieren in de wei, in de stal, tijdens transport en in slachterijen. Het plan van aanpak is een zo compleet mogelijk overzicht van de acties die in Nederland plaatsvinden om hittestress bij dieren tot een minimum te beperken op zowel de korte als de lange termijn.

Het ministerie van LNV is eigenaar van het plan van aanpak. LNV streeft gezamenlijk met betrokken partijen naar een zo gedragen mogelijk plan. Vanwege de diversiteit aan partijen die bij het plan zijn betrokken en vanwege het verschil van inzicht tussen overheid en sector, worden niet alle acties in het plan onderschreven door iedere betrokken partij. Voor iedere actie in het plan is in overleg een eigenaar benoemd en een tijdlijn bepaald. De eigenaar van

een actie is, samen met betrokken partijen, verantwoordelijk voor de uitvoering en voor het eindresultaat van die actie. De betrokken partijen die een actieve rol hebben in de uitvoering van de acties zijn LNV, de NVWA, de Land- en Tuinbouworganisatie (LTO), de Producentenorganisatie Varkenshouderij (POV), Stichting AVINED, Vee & Logistiek Nederland, Transport en Logistiek Nederland, onderdeel SAVEETRA (TLN/SAVEETRA), de Centrale Organisatie voor de Vleessector (COV) en de Vereniging van de Nederlandse Pluimveeverwerkende Industrie (NEPLUVI).

Om te komen tot een voorspoedige uitvoering en om de samenhang te borgen is een stuurgroep onder voorzitterschap van LNV ingesteld, met daaronder een aantal werkgroepen per (sub)thema. De volgende werkgroepen zijn ingesteld: a) dierindicatoren, b) beschutting in de wei, c) hittestress in stallen en d) transport en slachterijen. In de stuurgroep en werkgroepen zijn de hierboven genoemde betrokken partijen vertegenwoordigd. Deze opzet zorgt voor een gezamenlijke aanpak en gevoelde gedeelde verantwoordelijkheid. Jaarlijks wordt de voortgang gemonitord en wordt het plan van aanpak geactualiseerd en aangevuld met nieuwe acties, zoals innovaties uit de sector en andere initiatieven om hittestress te voorkomen of te beperken. Met het plan wordt tevens invulling gegeven aan het onderwerp hittestress in de vierde pijler van het Actieprogramma klimaatadaptatie landbouw.²

Het plan van aanpak is ingedeeld in drie hoofdstukken: 1) het primaire bedrijf, 2) transport en slachterijen en 3) overkoepelende onderwerpen. In ieder hoofdstuk zijn acties die hittestress bij landbouwhuisdieren beperken geformuleerd. Na een korte terugblik op het eerste jaar van de samenwerking volgt per hoofdstuk een overzicht van de openstaande en nieuwe acties voor het komende jaar.

¹ <https://www.knmi.nl/kennis-en-datacentrum/uitleg/knmi-klimaatscenario-s>.

² <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/publicaties/2020/01/30/actieprogramma-klimaatadaptatie-landbouw>.

Terugblik plan van aanpak 2022 - 2023

In 2022 is de samenwerking via het plan van aanpak voor hittestress bij landbouwhuisdieren van start gegaan. Met het plan van aanpak is een gestructureerde gezamenlijke aanpak vastgelegd, waarin zowel nieuwe acties, als reeds lopende initiatieven en afspraken van sectoren en de overheid zijn opgenomen. De betrokken partijen werken sindsdien aan de uitvoering van het plan, om hittestress bij dieren tot een minimum te beperken. De betrokkenheid is groot en dit heeft tot verdere verbeteringen geleid voor het welzijn van dieren in de hele keten.

In het afgelopen jaar is hittestress in weilanden een belangrijk aandachtspunt geweest. De open norm voor beschutting in de wei is ingevuld voor runderen (waaronder kalveren in iglo's), schapen en paarden tijdens hitte. Daarnaast hebben gemeentes en provincies concreet aangegeven wat zij van de overheid nog nodig hebben om meer inzicht te krijgen in de mogelijkheden om passend bij de lokale situatie beschutting te verlenen. In het komende jaar zetten de betrokken partijen de inzet hierop voort. Ook is er in het afgelopen jaar gewerkt aan hittestress in stallen. Zo zijn de open normen voor nood- en alarmsystemen in stallen met kunstmatige ventilatie ingevuld. Met de invulling van de open normen kunnen veehouders systeemuitval zo veel mogelijk voorkomen en snel actie ondernemen wanneer het ventilatiesysteem onverhoopt uitvalt. Dit is zeker tijdens hitteperiodes van groot belang.

Via de Hittestress Check en Advies Tool³ hebben veehouders in het afgelopen jaar wederom de regionale voorspelling van de mate van hittestress kunnen inzien. Met deze tool kunnen veehouders zich goed voorbereiden op hitteperiodes en tijdig preventieve maatregelen nemen. Dankzij de jaarlijkse evaluatie blijft de tool actueel en praktisch toepasbaar. Ook is het bedrijfsspecifieke hitteprotocol voor varkens⁴ verder verbeterd naar aanleiding van de jaarlijkse evaluatie van het protocol.

Daarnaast zijn er in 2022 verdere stappen gezet om hittestress tijdens transport en in slachterijen te beperken. Het onderzoek naar de ontwikkeling van de binnentemperatuur van vee-transportmiddelen tijdens hete periodes loopt bijvoorbeeld. De verwachte resultaten van dit praktijkonderzoek zijn waardevol voor de Nederlandse inbreng in de herziening van de Europese transportverordening. Ook heeft de WUR gewerkt aan onderzoek naar toekomstbestendig diertransport. Daarin wordt onderzocht welke data over het binnenklimaat via sensoren in een veewagen tijdens het transport (kunnen) worden gemonitord. Onder andere de temperatuur, luchtvochtigheid, drinkwatervoorzieningen en ventilatie in de wagens komen hierbij aan bod. Met de resultaten van dit onderzoek, die in 2023 verwacht worden, kan het diercomfort- en welzijn tijdens transporten structureel worden

verbeterd. Ook zijn er in het voorjaar van 2023 met sectoren, de politie, de NVWA en Rijkswaterstaat afspraken gemaakt over hoe te handelen wanneer diertransporten op hete dagen door een calamiteit onderweg in de problemen dreigen te komen. Daarnaast hebben de sectorpartijen Vee & Logistiek Nederland, COV, Saveetra, LTO en POV afgesproken om bij warme weersomstandigheden nauw contact te houden over actualiteiten rondom het verplaatsen van landbouwhuisdieren, zodat zij bij een incident direct actie kunnen ondernemen. De betrokken partijen van het plan van aanpak blijven bovendien werken aan doorlopende acties, zoals de evaluatie en doorontwikkeling van het Nationaal Plan voor veetransport bij extreme temperaturen. Bijlage 1 bevat een overzicht van de afgeronde acties.

Voor u ligt de versie van het plan van aanpak van 2023. Met dit plan bouwen we voort op de ingezette richting. Het bevat nieuwe- doorlopende- en vervolgacties, waarbij de nadruk ligt op het beperken van hittestress in de hele keten.

³ <https://www.gddiergezondheid.nl/hittestress>

⁴ https://www.pov.nl/download/1436/Documenten/thema-hittestress/POVn_hitteprotocol_2022_nieuw.pdf

Primair bedrijf

Dit hoofdstuk bevat acties om hittestress bij dieren op het primaire bedrijf, zowel buiten als in de stal, verder te beperken. Daarnaast staat in dit hoofdstuk beschreven welke huidige sectorinitiatieven gericht op hittestress op het primaire bedrijf er al in gang zijn gezet, en hoe deze doorontwikkeld worden.

Buiten de stal

In het Besluit houders van dieren (BhvD) is vastgelegd dat een dier, indien het niet in een gebouw wordt gehouden, bescherming moet worden geboden tegen slechte weersomstandigheden (artikel 1.6, derde lid, BhvD). Er is hier sprake van een open norm, want het besluit houders van dieren beschrijft niet wat slechte weersomstandigheden zijn en wat wordt beschouwd als bescherming. De NVWA gebruikt daarom bij de handhaving van deze norm haar werkvoorschriften voor schapen, runderen (waaronder kalveren in iglo's) en paarden. Hierin staat duidelijk beschreven wanneer artikel 1.6 BhvD voor de weersomstandigheid hitte wordt overtreden. De NVWA handhaaft op basis van meldingen van bijvoorbeeld burgers, dierenwelzijnsorganisaties en erfbetreders. Om de beschikbare inspecteurs effectief in te zetten, vindt er een beoordeling van de meldingen plaats. Hierdoor kunnen zogenaamde hoogrisico-meldingen met voorrang opgepakt worden. De overheid en sectoren zetten zich samen in voor een verdere verbetering van het welzijn van buiten gehouden dieren tijdens warme periodes. De inzet wordt onderstaand beschreven en bestaat uit 2 acties.

Actie 1. Afstemming met gemeenten, provincies en dierhouders over vergunningverlening voor beschutting in de weide

Een schuilstal of natuurlijke elementen, zoals bomen en struiken, kunnen dieren bescherming bieden tegen slechte weersomstandigheden. (Hobby)dierhouders ervaren echter problemen bij de vergunningverlening voor het plaatsen van beschutting in weilanden. Aangezien elke gemeente haar eigen beleid heeft voor de inrichting van de leefomgeving, is het de gemeente die beslist of en zo ja, welke soorten beschutting lokaal zijn toegestaan. Veel gemeenten in Nederland hebben strikte beperkingen voor het creëren van beschutting voor dieren in weilanden, vaak ter bescherming van het cultuurlandschap of de natuur. Zo is het bouwen van een schuilstal in weilanden vaak niet toegestaan om een zogenaamd "rommelig landschap" te voorkomen. Bovendien is in weidevogelgebieden en open landschappen het plaatsen van bomen vaak verboden.

Om te verkennen hoe het gemeentelijk beleid beter aan kan sluiten bij de wettelijke verplichting om dieren in weilanden te beschermen tegen slechte weersomstandigheden, is er overleg geweest met een aantal gemeentes en provincies. Gemeentes hebben in deze gesprekken aangegeven dat het onduidelijk is hoe dierenwelzijn in relatie tot de belangen van natuur en cultuur moet worden gezien in de inrichting van de

omgeving. Hoewel houders verplicht zijn om dieren te beschermen tegen onder andere slechte weersomstandigheden, is dierenwelzijn geen toekenningsgrond voor bijvoorbeeld een vergunningaanvraag voor het plaatsen bij beschutting. Dit dilemma in de ruimtelijke besluitvorming is ook in bredere zin relevant in het kader van de transitie naar een dierwaardige veehouderij. Daarnaast ontbreekt bij gemeentes vaak de benodigde kennis over het creëren van creatieve beschuttingsoplossingen die passen binnen het lokale landschap.

Naar aanleiding van de behoefte van gemeentes faciliteert het ministerie van LNV de afstemming tussen betrokken partijen om te komen tot een handreiking over beschutting in de weide voor gemeentes en provincies. Deze handreiking helpt gemeentes en provincies in het maken van de belangenafweging tussen natuur, cultuurlandschap en dierenwelzijn. De handreiking bevat creatieve oplossingen uit de praktijk, zodat gemeentes afhankelijk van de lokale omstandigheden een passende oplossing voor het beschermen van dieren in hete periodes kunnen vinden

Doel: Afstemming met partijen om beschutting in de weide tijdens extreme weersomstandigheden mogelijk te maken.

Actie: LNV faciliteert de afstemming tussen partijen om te komen tot een handreiking voor gemeentes en provincies, zodat gemeentes in overleg met dierhouders afhankelijk van de lokale omstandigheden een passende oplossing voor het beschermen van dieren in hete periodes kunnen vinden.

Eigenaar: LNV

Betrokken partijen: LTO, Sectorraad Paarden, KSG, gemeentes en provincies, DierVizier en de Wageningen Universiteit

Start: Q1 2023

Deadline: Q2 2024

Actie 2. Reguliere afstemming over beschutting

De NVWA, LNV, LTO, SRP en KSG organiseren een regulier overleg in de zomerperiode om elkaar op de hoogte te houden van actualiteiten en nieuwe ontwikkelingen over de bescherming van dieren tegen slechte weersomstandigheden en om daar zo nodig direct acties op in te zetten.

Doel: Reguliere afstemming over beschutting

Actie: Sectorpartijen, de NVWA en LNV hebben in de zomerperiode blijvende communicatie om elkaar op de hoogte te houden van actualiteiten en nieuwe ontwikkelingen omtrent dit onderwerp. Deze overleggen worden ingepland en voorgezeten door het ministerie van LNV.

Eigenaar: LNV

Betrokken partijen: NVWA, LTO, SRP en KSG

Start: Q2 2022

Deadline: Doorlopend

In de stal

Een goed management van het stalklimaat is belangrijk voor het voorkomen van hittestress. In Nederland worden verschillende eisen gesteld aan het stalklimaat. Zo moet een veehouder er altijd voor zorgen dat de luchtcirculatie, de temperatuur en de relatieve luchtvochtigheid in de omgeving van het dier niet schadelijk zijn voor het dier (artikel 2.5, vierde lid, BhvD). Voor pluimvee gelden er bovendien een aantal specifieke normen over onder andere de temperatuur (artikel 2.57 en artikel 2.76f, BhvD). De overheid en private partijen zetten zich daarnaast in voor een gezonder klimaat in varkensstallen via de publiek-private samenwerking “Gezonder klimaat voor dier, mens, en omgeving”.⁵

Wanneer het stalklimaat afhankelijk is van kunstmatige ventilatie, is de aanwezigheid van een passend alarm- en noodstelsel van groot belang. Daarom zijn in het voorjaar van 2023 nieuwe normen aangekondigd, die specifieke eisen stellen aan deze alarm- en noodsystemen (artikel 2.5, BhvD). Hiermee wordt uitval van het ventilatiesysteem zo veel mogelijk voorkomen en kan een veehouder snel actie ondernemen wanneer het ventilatiesysteem onverhoopt uitvalt. De overheid wil graag beter inzicht krijgen in sterftegevallen door uitval van ventilatiesystemen, om oorzaken van deze incidenten beter in beeld te krijgen, om risico-analyses uit te voeren en om risico gebaseerd toezicht te kunnen houden. Onderstaande acties zijn gericht op deze behoefte. De diersectoren monitoren daarnaast via private kwaliteitssystemen op verhoogde sterfte in de verschillende sectoren. De pluimveesector heeft bovendien een meldplicht bij verhoogde uitval.

⁵ <https://www.wur.nl/nl/onderzoek-resultaten/onderzoeksprojecten-lnv/soorten-onderzoek/kennisonline/gezonder-klimaat-voor-dier-mens-en-omgeving.htm>.

Actie 3. Oproep aan veehouders om melding te maken bij sterfte door verstikking of uitval van systemen

De minister heeft in 2021 in de Kamerbrief dierenwelzijn en hitte⁶ veehouders opgeroepen om een melding te maken bij de NVWA als men duidelijke aanwijzingen heeft dat dieren door verstikking of door uitval van systemen om het leven zijn gekomen.

Doel: Inzicht in sterfte door verstikking of uitval van systemen vergroten, zodat de oorzaken beter in beeld komen.

Actie: De NVWA en LNV vragen aandacht voor het melden van sterftegevallen door verstikking of door uitval van systemen bij de sectoren die kunstmatige ventilatie in stallen gebruiken. Dit gebeurt onder andere door middel van vakberichten en in overleggen met sectoren.

Eigenaar: NVWA en LNV

Betrokken partijen: Betreffende sectorpartijen

Start: Q2 2021

Deadline: Doorlopend

Actie 4. Ophaalcijfers voor toezicht

De NVWA is ten behoeve van het uitvoeren van risico-analyses en voor het risicogebaseerd inrichten van haar toezicht op dierenwelzijn en diergezondheid geïnteresseerd in actuele sterftecijfers van dieren. Hierbij zijn sterftecijfers met betrekking tot grotere aantallen dieren met name interessant. Deze kunnen duiden op uitval ten gevolge van hitte, maar bijvoorbeeld ook op een besmettelijke dierziekte op het betreffende bedrijf. Daarnaast is deze informatie van belang in het kader van het voorkomen van sterfte van grote(re) aantallen dieren tegelijk ten gevolge van hitte in de toekomst en het verkrijgen van inzicht in oorzaken van incidenten, zoals uitval van ventilatiesystemen. In de huidige wetgeving is er geen juridische basis voor het structureel opvragen van deze data bij Rendac door de NVWA. In het tweede kwartaal van 2023 zal een gesprek plaatsvinden tussen de NVWA en sectorpartijen om te verkennen op welke wijze mogelijk ook binnen de huidige wettelijke kaders in deze behoefte kan worden voorzien. Sectorpartijen waarschuwen nadrukkelijk voor de privacygevoeligheid en het randvoorwaardelijke, wezenlijke belang van de context bij het gebruik van deze cijfers. Zij verwijzen daarbij met name naar de Gezondheidsdienst voor Dieren die voor de herkauwers ervaring heeft met een goede doorvertaling van sterftecijfers.

⁶ [Kamerbrief dierenwelzijn en hitte \(2021\)](#).

Doel: Inzicht in sterfte van dieren in de veehouderij tijdens hitteperiodes en het verbeteren van risicogericht toezicht..

Actie: De NVWA gaat in gesprek met betrokken partijen om te verkennen op welke wijze binnen de huidige wettelijke kaders in deze behoefte kan worden voorzien.

Eigenaar: NVWA

Betrokken partijen: Betreffende sectorpartijen

Start: Q2 2023

Deadline: Q1 2024

Doel: Bekendheid, draagvlak en doorontwikkeling van hitteaanpak op primaire bedrijven.

Actie: LTO en Royal GD evalueren jaarlijks de online tool en passen deze indien nodig aan.

Eigenaar: LTO en Royal GD

Betrokken partijen: Erfbetreders, wetenschap (WUR en UU), NVWA, LNV, de sectoren rund (ZuivelNL, LTO), varken (POV), pluimvee (AVINED, LTO), schapen (LTO), geiten (NGZO/LTO), vleesvee (LTO), dierenartsen en Nevedi

Start: Lancering tool in Q2 2021

Deadline: Jaarlijkse evaluatie in Q4 en daarna, indien nodig, aanpassing van de tool.

Doorlopende sectorinitiatieven

De sectoren bieden veehouders verschillende handvatten voor het tijdig herkennen van hittestress en voor het nemen van de juiste maatregelen. Onderstaande acties zijn voorbeelden hiervan. Daarnaast laten veehouders zelf via de hashtag #GeenHittestress op sociale media zien welke oplossingen zij hebben gevonden om hun dieren koel te houden tijdens warme periodes. Hiermee wordt de bewustwording vergroot en kunnen nieuwe ideeën opgedaan worden ter voorkoming van hittestress.

Actie 5. Hittestress Check & Advies Tool

LTO en de Royal Gezondheidsdienst voor Dieren (Royal GD) hebben in 2021 gezamenlijk een Hittestress Check & Advies Tool⁷ gelanceerd. Deze tool geeft een 7-daagse hittestress voorspelling en advies specifiek gericht op verschillende diersoorten (melkkoeien, kalveren, geiten, schapen, pluimvee en varkens). De hittestress voorspelling bestaat uit een combinatie van temperatuur en luchtvochtigheid: de zogenaamde temperature-humidity index (THI). De tool wordt jaarlijks geëvalueerd in sectorale platformoverleggen en een sectoroverstijgend overleg, met als doel om de adviezen actueel en praktisch toepasbaar te houden, en zo nodig uit te breiden en/of aan te passen. Deze werkwijze borgt de doorontwikkeling van de tool en draagt bij aan verdere bekendheid, bewustwording en een breed draagvlak bij Nederlandse veehouders.

Actie 6. Bedrijfsspecifiek hitteprotocol voor varkens

De POV heeft door middel van de publiek-private samenwerking "Gezonder klimaat voor dier, mens, en omgeving" een bedrijfsspecifiek hitteprotocol laten ontwikkelen door de WUR.⁸ Met dit hulpmiddel kunnen varkenshouders hun dieren zo goed mogelijk beschermen tegen hittestress. POV evalueert dit protocol jaarlijks op basis van praktijkervaring en wetenschappelijke inzichten en past deze indien nodig aan. In 2022 heeft de WUR de inhoud en de vormgeving van het protocol aangepast naar aanleiding van de jaarlijkse evaluatie. Er is onder andere een passage over de THI toegevoegd.

Doel: Hulpmiddel voor varkenshouders om dieren zo goed mogelijk te beschermen tegen hittestress.

Actie: POV evalueert jaarlijks het protocol en past deze indien nodig aan.

Eigenaar: POV

Betrokken partijen: Erfbetreders, voeradviseurs, dierenartsen en veehouders.

Start: Publicatie protocol in Q2 2020

Deadline: Jaarlijkse evaluatie in Q4 en daarna, indien nodig, aanpassing van het protocol

⁷ <https://www.gddiergezondheid.nl/hittestress>

⁸ <https://www.pov.nl/actuele-themas/voorkom-hittestress-bij-varkens/4>

Transport en slachterijen

Het voorkomen van hittestress tijdens diertransporten en in slachterijen is een belangrijk aandachtspunt. Betrokken partijen, zoals overheidsinstanties, de sector en dierenwelzijnsorganisaties, zetten zich hier daarom al langer voor in. In dit hoofdstuk komen de doorontwikkeling van het Nationaal Plan voor veetransport bij extreme temperaturen⁹ en acties gericht op bijvoorbeeld de beladingsgraad en de planning van transporten aan bod.

Actie 1. Evaluatie en doorontwikkeling Nationaal Plan

In Nederland is er een Nationaal Plan voor veetransport bij extreme temperaturen (Nationaal Plan). In dit plan staat aangegeven bij welke temperaturen er maatregelen worden genomen en welke verantwoordelijkheden de verschillende organisaties hebben. Het Nationaal Plan bestaat uit een pakket van NVWA werkvoorschriften en drie sectorprotocollen van Vee & Logistiek en TLN/SAVEETRA¹⁰, COV¹¹ en de Sectorraad Paarden¹². Deze protocollen zijn geen wettelijke normen, maar vrijwillige afspraken. De NVWA kan in rapporten van bevindingen wel, ter ondersteuning van handhaving in geval van een wettelijke overtreding, refereren aan maatregelen die zijn opgenomen in het Nationaal Plan. Het Nationaal Plan is in 2016 op initiatief van de NVWA opgesteld met Vee & Logistiek Nederland, TLN/SAVEETRA, de Koninklijke Nederlandse Slagers (KNS) / de Vereniging van Zelfslachtende Slagers (VZS), COV en VION N.V. De Sectorraad Paarden heeft zich later ook aangesloten. De NVWA organiseert jaarlijks na de zomer een evaluatie van het Nationaal Plan. Voor iedere zomer vindt er overleg plaats om te bespreken of de verbeterpunten uit de evaluatie afdoende zijn verwerkt.

⁹ [https://www.nvwa.nl/documenten/export/veterinair/ks-documenten/werkvoorschriften-dierwelzijn/k-lv-wlzl-05-nationaal-plan-voor-veetransport-bij-extreme-temperaturen#:~:text=hier%3A%20Home%20Documenten-,Nationaal%20plan%20voor%20veetransport%20bij%20extreme%20temperaturen%20\(K%2DLV%2D.verantwoordelijkheden%20de%20overschillende%20organisaties%20hebben](https://www.nvwa.nl/documenten/export/veterinair/ks-documenten/werkvoorschriften-dierwelzijn/k-lv-wlzl-05-nationaal-plan-voor-veetransport-bij-extreme-temperaturen#:~:text=hier%3A%20Home%20Documenten-,Nationaal%20plan%20voor%20veetransport%20bij%20extreme%20temperaturen%20(K%2DLV%2D.verantwoordelijkheden%20de%20overschillende%20organisaties%20hebben)

¹⁰ <https://www.vee-logistiek.nl/themas/welzijn/protocol-veetransport-bij-extreme-temperaturen>

¹¹ <https://assets.cov.nl/p/4227073/none/files/COV%20protocol%202021-%20extreme%20temperaturen-%20juni%202021.pdf>

¹² <https://sectorraadpaarden.nl/wp-content/uploads/2022/07/Protocol-extreme-temperaturen-voor-paarden-versie-22-juni-2022.pdf>

Doel: Doorontwikkeling en verbetering van het Nationaal Plan voor veetransport bij extreme temperaturen. Door duidelijke beschrijving van maatregelen en verantwoordelijkheden van de overheid en sectoren het dierenwelzijn voor transport bij extreme temperaturen verbeteren.

Actie: De NVWA en de betrokken partijen evalueren het Nationaal Plan en de bijbehorende sectorprotocollen en voeren de noodzakelijke verbeteringen uit.

Eigenaar: NVWA (organiseert evaluatie en bijeenkomsten) en betrokken sectorpartijen

Betrokken partijen: Vee & Logistiek Nederland, TLN/SAVEETRA, KNS/VZS, COV, sectorraad paarden, VION N.V, POV en LTO.

Start: Publicatie Nationaal Plan in 2016

Deadline: Jaarlijkse evaluatie in Q4 en jaarlijkse update van Nationaal Plan in Q2

Actie 2. Protocol pluimveetransport bij hoge / lage omgevingstemperaturen

De pluimveesector heeft een eigen protocol¹³ opgesteld dat ze bij extreme temperaturen van toepassing verklaart. Dit protocol is niet opgenomen onder het Nationaal Plan, omdat de pluimveesector zich niet hierbij heeft aangesloten. De pluimveesector wil alleen aansluiten als de NVWA kan garanderen dat aanvragen voor verschuiving van slachttijden naar koele momenten van de dag altijd gehonoreerd zullen worden. Deze harde garantie is niet te geven door de NVWA.

Doel: Protocol ten behoeve van het welzijn van pluimvee tijdens transport bij extreme temperaturen.

Actie: De betrokken organisaties evalueren jaarlijks het protocol pluimveetransport bij hoge / lage omgevingstemperaturen.

Eigenaar: AVINED

Betrokken partijen: LTO/NOP vakgroep pluimveehouderij, Nederlandse Vakbond Pluimveehouders, NEPLUVI en COBK

Start: Publicatie protocol in Q2 2020

Deadline: Jaarlijkse evaluatie en indien nodig aanpassing van het protocol.

¹³ <https://www.avined.nl/wp-content/uploads/2016-000-noo42h.pdf>

Actie 3. Verlagen van de maximale temperatuur voor diertransporten

Op 2 juli 2020 is de beleidsregel Diertransport bij hoge temperaturen van kracht gegaan. Hiermee wordt een invulling gegeven aan het verbod op het “vervoeren of laten vervoeren van dieren op zodanige wijze dat het de dieren waarschijnlijk letsel of onnodig lijden berokkent” uit artikel 3 van de transportverordening. Vervoer van dieren onder warme weersomstandigheden kan leiden tot hittestress en daarmee tot overtreding van dit verbod. De beleidsregel legt vast dat dit bij een buitentemperatuur van 35 graden of meer altijd het geval is. Daarmee is vastgelegd dat vervoer bij dergelijke temperaturen in strijd komt met artikel 3 van de transportverordening. Deze beleidsregel geldt niet voor wagens die zijn voorzien van een actief koelsysteem, omdat die wagens in staat kunnen zijn om ook bij temperaturen van 35 graden en hoger dieren te vervoeren zonder artikel 3 van de transportverordening te overtreden. Bij die wagens kan om die reden niet enkel op basis van de buitentemperatuur geconcludeerd worden dat sprake is van “letsel of onnodig lijden”.

In 2021 is een motie van het lid Vestering (Motie 35830 XIV, nr. 10) aangenomen, waarin de regering wordt verzocht om de maximale temperatuur voor diertransporten naar 30 graden te verlagen. Op 19 december 2022 heeft de Minister aangegeven om conform deze motie, de bestaande beleidsregel die diertransport boven de 35 graden Celsius verbiedt, aan te passen (Kamerstuk 28286-1286). De motie van 8 december jl., tevens van lid Vestering, (Motie 36200 XIV, nr. 63) vroeg om deze beleidsregel voor het voorjaar van 2023 aan te passen en de EFSA adviezen hierbij te betrekken. Ondanks de stappen die hierop afgelopen periode zijn gezet, lukt dit helaas niet. Zoals destijds was aangegeven, was het tijdsplan om de beleidsregel voor het voorjaar aan te passen al zeer ambitieus, vanwege de benodigde acties die ondernomen moeten worden en de daarbij behorende doorlooptijden. Wanneer er een beter beeld is van de impact van het verlagen van de maximum temperatuur voor diertransport en van de voorstellen van de Europese Commissie wordt de maximale temperatuur voor diertransporten verlaagd.

Sectorpartijen die betrokken zijn bij het transport van dieren roepen de minister op om niet over te gaan tot de verdere verlaging van de maximumtemperatuur voor veetransporten en de huidige samenwerking niet in gevaar te brengen. Zij vinden onder andere dat de EFSA adviezen geen goede onderbouwing vormen voor een verdere verlaging van de maximumtemperatuur, omdat de door EFSA genoemde temperatuurgrenzen voor een groot deel zijn gebaseerd op onderzoek van dieren in experimentele omstandigheden, zoals in klimaatrespiratiekamers. Sectorpartijen verzoeken de voorstellen van de Europese Commissie voor de herziening van de Europese transportverordening af te wachten. Volgens de sectorpartijen moet ingezet worden op het voortzetten van de structurele samenwerking in het Nationaal Plan. De sectorpartijen dringen sterk aan op het verruimen van de openingstijden van slachterijen op warme dagen, zodat dieren op koelere uren van de dag vervoerd kunnen worden. De beperkte mogelijkheden om dieren in de nachtelijke

koel uren aan te voeren vormt voor de grote slachterijen al jaren het belangrijkste pijnpunt bij hitte.

Doel: Hittestress bij dieren tijdens transport voorkomen door het verlagen van de maximale temperatuur voor diertransporten.

Actie: Het verlagen van de maximale temperatuur voor diertransporten

Eigenaar: LNV

Betrokken partijen: NVWA en alle partijen die betrokken zijn bij het transport van dieren.

Start: Motie in Q3 2021

Deadline: zo snel mogelijk na de impactanalyse en de voorstellen van de Europese Commissie die worden verwacht in het najaar van 2023

Actie 4. Beladingsgraad

De beladingsraad (de minimale ruimte waarover dieren moeten beschikken tijdens vervoer) wordt, zeker in hitteperiodes, als een belangrijk aspect gezien om de omstandigheden van dieren tijdens transport te verbeteren. De transportverordening bevat voorschriften voor de beladingsgraad. Hierbij wordt gewerkt aan de hand van intervallen per diersoort. Voor varkens worden geen intervallen gebruikt: hier wordt één duidelijke norm gesteld voor dieren van ongeveer 100 kg (235 kg/m²), terwijl voor varkens met andere gewichten de open norm geldt dat de dieren “ten minste gelijktijdig kunnen gaan liggen en in hun natuurlijke houding kunnen staan”. De transportverordening schrijft verder voor dat de beladingsgraad kan variëren, afhankelijk van een aantal factoren, waaronder de weersomstandigheden. Voor varkens staat beschreven dat een aanpassing van de minimumoppervlakte maximaal 20% kan zijn in verband met weersomstandigheden (en de transporttijd).

Het is voor betrokken partijen (de sector en overheid) moeilijk om vast te stellen wat een aanvaardbare of optimale beladingsgraad is bij warme weersomstandigheden. Bureau Risicobeoordeling en onderzoek (BuRO) van de NVWA beschrijft in hun risicobeoordeling over het transport van vleesvarkens en vleeskuikens bij (extreem) hoge temperaturen dat er een breed gedeelde behoefte aan EU-wijde criteria is, zoals de aanpassingen van beladingsgraad. In de sectorprotocollen onder het Nationaal Plan voor veetransport bij extreme temperaturen is opgenomen dat de beladingsgraad op dagen met een verwachte omgevingstemperatuur vanaf 27 graden wordt verlaagd. Voor varkens is er in het protocol opgenomen dat er een verlaging plaatsvindt van 10 tot 20%. Voor biggen, kalveren, runderen en schapen is dit 10%.

Doel: Tot ketenoverstijgende afspraken komen over te hanteren bezettingsgraden tijdens hete periodes.

Actie: De gangbare beladingsgraad en de aanpassingen daarop tijdens warme dagen in kaart brengen. Indien nodig op basis van de resultaten aanpassingen doorvoeren.

Eigenaar: TLN

Betrokken partijen: Vee & Logistiek Nederland, SAVEETRA, COV en NEPLUVI

Start: Q2 2022

Deadline: Q4 2023

Actie 5. Afstemming binnen de keten bij hitteperiodes

De sectorpartijen Vee & Logistiek Nederland, COV, Saveetra, LTO en POV organiseren sinds de zomer van 2022 een regulier overleg in de zomer(hitte)periode om elkaar op de hoogte te houden van actualiteiten en nieuwe ontwikkelingen rondom het verplaatsen van landbouwhuisdieren bij warme weersomstandigheden. Bij incidenten is er direct afstemming en wordt er naar oplossingen gezocht. Na een incident vindt een evaluatie plaats om te kijken of er zaken moeten worden aangepast in bijvoorbeeld de communicatie of de planning. De lijnen tussen de ketenpartijen zijn kort, waardoor snelle afstemming en het maken van snelle beslissingen mogelijk is.

Doel: Reguliere afstemming over verplaatsing landbouwhuisdieren naar slachthuis in de hitteperiode

Actie: Sectorpartijen hebben tijdens hitteperiodes blijvend contact om elkaar op de hoogte te houden van actualiteiten en nieuwe ontwikkelingen omtrent dit onderwerp. Bij incidenten en/of onvoorziene omstandigheden, wordt er direct geschakeld tussen de verschillende brancheorganisaties. Deze overleggen worden ingepland en voorgezeten door Vee & Logistiek Nederland.

Eigenaar: Vee & logistiek Nederland

Betrokken partijen: COV, LTO, Saveetra, POV, Vee & logistiek Nederland

Start: Q2 2022

Deadline: Doorlopend

Actie 6. Onderzoek naar de relatie tussen buitentemperatuur en binnentemperatuur

Het is belangrijk om bij de planning en bij het uitvoeren van diertransporten rekening te houden met de te verwachten temperatuur. Op dit moment is de buitentemperatuur leidend bij de beleidsregel voor 35 graden en de 30 graden grens voor lange transporten. De achtergrond is de vooronderstelling dat de temperatuur en het klimaat in het transportmiddel nooit koeler zullen zijn dan de buitentemperatuur, tenminste, in transportmiddelen zonder mechanische koeling. De buitentemperatuur wordt ook als uitgangspunt gebruikt voor het in werking laten treden van het Nationaal Plan. Onderzoek naar het binnen-

klimaat in veetransportmiddelen is nodig om meer inzicht te krijgen in de relatie tussen weersomstandigheden, diersoort, type veewagen en klimaatregulering in de veewagen.

De WUR voert in opdracht van het ministerie van LNV onderzoek uit naar de relatie tussen buitentemperatuur en binnentemperatuur bij verschillende typen veewagens en verschillende diersoorten en -categorieën. In 2022 is de eerste rapportage opgeleverd.¹⁴ Er is veel internationale interesse voor de uitkomsten, ook in het kader van de aanstaande herziening van de Transportverordening.

Doel: Inzicht krijgen in de relatie tussen weersomstandigheden, diersoort, type veewagen en klimaatregulering in de veewagen.

Actie: De WUR onderzoekt de relatie tussen de binnen- en buitentemperatuur. LNV gebruikt de resultaten voor de inbreng van de herziening van de Europese transportverordening.

Eigenaar: LNV

Betrokken partijen: WUR, Vee & Logistiek Nederland en diverse transporteurs

Start: Q3 2020

Deadline: Q4 2023

Actie 7. Onderzoeksproject Toekomstbestendig Diertransport

De WUR doet privaat-publiek onderzoek naar toekomstbestendig diertransport bij varkens, kalveren en runderen in opdracht van Vee & Logistiek Nederland. In het onderzoek wordt gekeken naar de toepassing van innovatieve sensoren, materialen en systemen tijdens diertransporten. Hierin worden onder andere metingen van temperatuur, luchtvochtigheid en het gebruik van drinkwatervoorzieningen in de wagens meegenomen. Ook wordt er onderzocht of het klimaat in de bestaande gesloten transportmiddelen, die dwarsgeventileerd of "klimaatgestuurd" zijn, voldoet tijdens hitteperiodes.

¹⁴ <https://doi.org/10.18174/559400>

Doel: Het diercomfort- en welzijn tijdens transportbewegingen wetenschappelijk onderbouwd optimaliseren en monitoren voor het creëren van ketentransparantie.

Actie: De WUR doet onderzoek naar toekomstbestendig diertransport. De betrokken partijen gebruiken de resultaten ter verbetering van diertransport bij varkens, kalveren en runderen.

Eigenaar: Vee & Logistiek Nederland

Betrokken partijen: WUR, LNV, SBK, POV, LTO en COV

Start: 2018

Deadline: Q4 2023

Overkoepelende onderwerpen

Naast de specifieke onderwerpen voor de primaire bedrijven, transport en slachterijen wordt er ook op overkoepelend niveau samengewerkt om hittestress verder te beperken.

Dierindicatoren voor het beoordelen van hittestress

Het is voor zowel houders van dieren, de toezichthouder en andere betrokkenen in de keten, zoals de transporteurs, van groot belang om hittestress bij dieren te kunnen herkennen. Dit stelt een ieder in staat om passende maatregelen te nemen wanneer hittestress optreedt. Ook kan de toezichthouder hierdoor tijdig handhaven wanneer dat nodig is. Voor het vaststellen van hittestress kunnen zogenaamde “dierindicatoren” worden gebruikt. Voorbeelden van dit soort indicatoren zijn hijgen en een aangepaste lichaamshouding. In Nederland is tot op heden echter geen eenduidig beeld over hoe hittestress bij verschillende diersoorten en -categorieën vastgesteld kan worden. Er zijn daarom nog stappen nodig om te komen tot een wetenschappelijk onderbouwd en praktisch toepasbaar beeld van dierindicatoren voor de bepaling van hittestress. In het kader hiervan zijn een aantal projecten en onderzoeken opgestart. Deze staan hieronder beschreven.

Actie 1. Onderzoek naar de aanpassing van de varkens- en pluimveehouderij aan hittestress

De WUR doet publiek-privaat onderzoek naar hittestress bij varkens en pluimvee. Dit heeft als doel om fysiologische hittestress mechanismen beter te begrijpen, hulpmiddelen (biomarkers) te ontwikkelen om het dierenwelzijn te monitoren en de doeltreffendheid van voedingsinterventies op het dierenwelzijn, de prestaties en het nutriëntengebruik onder hittestress te evalueren. Dit zal het aanpassingsvermogen van de toekomstige veehouderij verbeteren.

Doel: 1) Het beter begrijpen van de fysiologische mechanismen van hittestress, 2) het ontwikkelen van hulpmiddelen (biomarkers) om het dierenwelzijn tijdens hete periodes te monitoren en 3) het evalueren van de doeltreffendheid van voedingsinterventies op het dierenwelzijn en nutriëntengebruik.

Actie: De WUR onderzoekt hittestress bij varkens en pluimvee.

Betrokken partijen: LNV, WUR en private partijen.

Start: Q1 2022

Deadline: Q4 2025

Actie 2. Ontwikkeling stalkaart voor hittestress bij melkvee

In 2022 is een Kennis Op Maat project gestart met als doel de ontwikkeling van een stalkaart voor hittestress bij melkvee, bedoeld voor melkveehouders (en andere beroepsgroepen die met rundvee werken). Deze Stalkaart bevat specifieke koesignalen om hittestress bij de melkkoeien te herkennen. De Stalkaart Hittestress Melkvee kan óók gebruikt worden om achteraf aan de hand van deze koesignalen op een objectieve manier te beoordelen of een interventie om hittestress te voorkomen, zinvol is geweest. Doordat melkveehouders zelf tijdig deze signalen leren te herkennen, ontstaat bewustwording. De veehouder kan dan tijdig maatregelen nemen om hittestress met de daarbij horende gevolgen te voorkomen én vervolgens deze maatregelen evalueren aan de hand van de koesignalen op de stalkaart. Wanneer de stalkaart ontwikkeld is, zal deze worden verspreid en wordt het gebruik van de stalkaart toegelicht via (online) workshops, met bijbehorende tips om hittestress te voorkomen.

Doel: De veehouder kan tijdig hittestress herkennen en maatregelen nemen om hittestress met de daarbij horende gevolgen te voorkomen en kan vervolgens deze maatregelen evalueren aan de hand van de koesignalen op de stalkaart.

Actie: Het ontwikkelen van de Stalkaart Hittestress Melkvee
Eigenaar: Buitenpraktijk Oost Rundveeartsen, WUR, Ves Artex, Royal de Boer, LTO, LNV, Zone College en Crumelhaeve

Betrokken partijen: WUR en VKON

Start: Q2 2023

Deadline: Q4 2024

Herziening van Europese dierenwelzijnswetgeving

De Europese Commissie heeft in de Farm2Fork-strategie aangekondigd de EU-wetgeving op het gebied van dierenwelzijn te gaan evalueren en herzien. Daartoe heeft de Europese Commissie de European Food Safety Authority (EFSA) gevraagd om onderzoeken uit te voeren en worden stakeholders, inclusief de EU-lidstaten, geconsulteerd. De speerpunten van LNV specifiek over de herziening van de transportverordening, in relatie tot hittestress, staan hieronder beschreven.

Doel: Het in kaart brengen van het perspectief van de ketenpartijen ten aanzien van de normen en vereisten waaraan een transport van dieren tijdens hitte moet voldoen, en met name hoe aan de open norm van het voorkomen van hittestress (dieren niet vervoeren op zodanige wijze dat het de dieren waarschijnlijk letsel of lijden berokkent) kan worden voldaan.

Actie: Vee & Logistiek Nederland inventariseert met de betrokken partijen welke mogelijkheden er zijn om aan de bovengenoemde open norm te voldoen.

Eigenaar: Vee & Logistiek Nederland

Betrokken partijen: LNV, NVWA, TLN, LTO, POV en COV

Start: Q1 2022

Deadline: Q2 2022

3.1. Duidelijke temperatuurgrenzen voor vervoer

LNV zet zich samen met gelijkgestemde lidstaten in voor duidelijke temperatuurgrenzen voor vervoer van specifieke diersoorten en diercategorieën (zoals jonge dieren, slachtdieren, etc.), gebaseerd op wetenschappelijke kennis. BuRO heeft voor vleeskuikens en vleesvarkens hierover al een advies¹⁵ uitgebracht in 2020. Daarnaast heeft de EFSA in september 2022 een 5-tal rapporten gepubliceerd, waarin voor verschillende diersoorten en – categorieën advies wordt gegeven over o.a. de te hanteren maximale temperatuur voor diertransport. Overige relevante inzet op EU-niveau betreft specifieke criteria voor het aantal temperatuursensoren in een transportmiddel en de positie hiervan, wat ook herleidbaar is in de registratie. Ook wordt er aandacht gevraagd voor de luchtvochtigheid in het transportmiddel, inclusief de verplichting voor sensoren en registratie hiervan.

3.2. Ventilatiesystemen en actieve koeling transportmiddelen

Niet alle veewagens beschikken over mechanische ventilatie. Hierdoor zijn ze volledig of grotendeels afhankelijk van de rijwind voor ventilatie in het transportmiddel. Zodra ze stilstaan kan de temperatuur in de veewagen flink op, zeker tijdens hitteperiodes. LNV vraagt aandacht voor ventilatiesystemen en actieve koeling tijdens hitteperiodes, ook voor pluimveetransporten.

3.3. Stahoogte

LNV pleit voor het vastleggen van de stahoogte (de afstand tussen een dier en het plafond) voor verschillende diersoorten en diercategorieën, onder andere ten behoeve van ventilatie in hitteperiode.

3.4. Bezettingsgraad

LNV zet in op een nauwkeurigere en objectievere aanpak voor de vaststelling van de beladingsgraad tijdens het vervoer. Zie voor meer toelichting het hierboven beschreven actiepunt 4.

3.5. Transporttijd

De duur van een transport kan, zeker ook tijdens hitteperiodes, zorgen voor extra dierenwelzijnsrisico's. Nederland pleit in zijn algemeenheid voor een maximale transportduur van 8 uur voor alle slachtdieren, waarbij de transporttijd (indien over water) op een schip niet als rustperiode wordt beschouwd. Ook wordt er aandacht gevraagd voor het beperken van het aantal keer dat dieren mogen worden verzameld, zodat dieren geen dagen tot weken onderweg zijn naar een eindbestemming.

3.6. Extra aandacht voor pluimvee

Nederland zal bij de Europese Commissie extra aandacht vragen voor pluimvee. De huidige EU Transportverordening heeft voor pluimvee bijvoorbeeld ten aanzien van de planning van transporten (journaalverplichting), verplichte satellietnavigatiesystemen inclusief registratie, ventilatiesystemen, temperatuursensoren en vervoer bij extreme temperaturen geen specifieke voorschriften.

¹⁵ <https://www.nvwa.nl/documenten/dier/vervoer/vervoer/risicobeoordelingen/advies-van-buro-over-het-transport-van-vleesvarkens-en-vleeskuikens-bij-extreem-hoge-temperaturen>.

Actie 3. Inbreng herziening EU dierenwelzijnswetgeving

LNV volgt het herzieningsproces nauw en levert in de aanloop naar de voorstellen actief inbreng om hittestress bij dieren te voorkomen. Dit wordt zoveel mogelijk opgepakt in samenwerking met gelijkgestemde lidstaten.

Doel: De Nederlandse verbeterpunten ter voorkoming van hittestress inbrengen in de herziening van de Europese dierenwelzijnswetgeving. Hierbij wordt zoveel mogelijk opgetrokken met gelijkgestemde lidstaten, zoals de zogenaamde “Vught-groep” (NL, BE, DE, SE en DK).

Actie: LNV brengt verbeterpunten ter voorkoming van hittestress in bij het proces van de herziening van de Europese dierenwelzijnswetgeving.

Eigenaar: LNV

Betrokken partijen: NVWA. Relevante sectoren worden geconsulteerd.

Start: 2021

Deadline: Niet eerder dan Q4 2023

Terugblik plan van aanpak 2022 — 2023

Bijlage 1. Afgeronde actie

Het plan van aanpak voor hittestress bij landbouwhuisdieren wordt jaarlijks geactualiseerd. Deze bijlage bevat een overzicht van de acties die zijn afgerond sinds de start van het plan van aanpak in 2022.

Jaartal afronding	Actie	Eigenaar	Betrokken partijen	Resultaat
2022	Afstemming met de Vereniging van Nederlandse Gemeenten	LNV	LTO en VNG	In 2022 is afstemming geweest met gemeentes en provincies over vergunningverlening voor beschutting in weilanden. Op basis daarvan is een vervolgactie geformuleerd in het plan van aanpak van 2023.
2022	Invulling open norm bescherming dieren in de weide tegen slechte weersomstandigheden	LNV	NVWA, RVO en relevante sectorpartijen	Voor wat betreft het beschermen van bedrijfsmatig gehouden weidedieren (schapen, runderen en paarden) tegen hitte is deze open norm ingevuld met behulp van NVWA werkinstructies in combinatie met communicatie.
2022	Vorbereiding en planning van transporten	COV en TLN	Vee en Logistiek Nederland en Saveetra	De sector constateert dat eventuele planningsproblematiek voornamelijk speelt bij de grote slachterijen, die vanwege een dubbele shift ook in de middag en avond in productie zijn. De sector ziet de verruiming van NVWA-werktijden als de meest succesvolle oplossing. Met ketenpartners is afgesproken om een regulier overleg in te voeren en incidenten gezamenlijk direct tot een structurele oplossing te brengen.
2023	Concretisering open normen nood- en alarmsystemen	LNV	Relevante sectoren en verzekeringsmaatschappijen	De open normen over nood- en alarmsystemen zijn ingevuld door een wijziging van artikel 2.5 van het Besluit houders van dieren en door het toevoegen van artikelen 9.5 en 9.6 aan hoofdstuk 9 van de Regeling houders van dieren.
2023	Helderheid over interpretatie van open normen in wet- en regelgeving en handhaving	Vee & Logistiek Nederland	LNV, NVWA, TLN, LTO, POV en COV	Deze actie is geagendeerd in de stuurgroep van het plan van aanpak voor hittestress bij landbouwhuisdieren.
2023	Gegevensleveringsovereenkomst tussen de NVWA en Rendac	LNV	NVWA en Rendac	In het plan van aanpak van 2023 is een vervolgactie opgenomen om te verkennen op welke wijze binnen de huidige wettelijke kaders in deze behoefte kan worden voorzien.
2023	Calamiteiten tijdens transport	LNV	TLN/SAVEETRA, Vee & Logistiek Nederland, NEPLUVI, NVWA, Rijkswaterstaat en de politie	In gezamenlijkheid met alle betrokken partijen zijn er afspraken gemaakt voor het handelingsperspectief voor calamiteiten van diertransporten, waarbij het dierenwelzijn mogelijk in het geding komt. Deze afspraken zijn opgenomen in de sectorprotocollen en gedeeld met de betrokken partijen.
N.v.t.	Network Document van de National Contact Points	LNV	NVWA, overheden van andere lidstaten en de Europese commissie. De sector wordt op specifieke onderdelen betrokken	Gezien de huidige fase waarin de herziening van de transportverordening bevindt, de uitgebreidheid van de EFSA adviezen rondom diertransport en de verschillen in inzet tussen lidstaten is het voornemen om een Network Document op te stellen vervallen.
N.v.t.	Een praktisch toepasbaar en wetenschappelijk onderbouwd beeld krijgen van omgevingsfactoren die leiden tot hittestress, op basis waarvan gehandeld (sector) en gehandhaafd (NVWA) kan worden.	LNV	LTO, POV, NVWA, TLN, Vee & Logistiek Nederland, COV, AVINED en Sectorraad Paarden	Voor omgevingsfactoren die bijdragen aan hittestress in weilanden is de open norm voor bescherming tegen slechte weersomstandigheden ingevuld. Voor omgevingsfactoren die bijdragen aan hittestress tijdens transport wordt de beleidsregel voor de maximale temperatuur van diertransporten aangepast en worden de mogelijkheden gezien om de EFSA-adviezen over diertransporten toe te passen. Hiermee vervalt de overkoepelende actie over omgevingsfactoren.

Dit is een uitgave van:

Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit
Bezuidenhoutseweg 73 | 2594 AC Den Haag
Postbus 20401 | 2500 EK Den Haag

Juni 2023 | Publicatie-nr. 0523-088 / 23103979